

ANNA GRĘZAK (IA UW), MAŁGORZATA KARCZEWSKA (IH UB),
MACIEJ KARCZEWSKI (IH UB)

WSTĘPNE WYNIKI DWUNASTEGO SEZONU PRAC WYKOPALISKOWYCH NA CMENTARZYSKU KULTURY BOGACZEWSKIEJ I GRUPY OLSZTYŃSKIEJ (?) W PAPROTKACH KOLONII W KRAINIE WIELKICH JEZIOR MAZURSKICH

Lokalizacja stanowiska: Paprotki Kolonia stanowisko 1, woj. warmińsko-mazurskie, pow. giżycki, gm. Miłki.

Zespół kierujący badaniami: dr Maciej Karczewski, mgr Małgorzata Karczewska, mgr Anna Gręzak.

Termin przeprowadzenia badań: 7.07-1.08 2003 r.

Źródła finansowania: Instytut Historii i Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Urząd Gminy Miłki.

Rodzaj stanowiska/chronologia/kultury: płaskie cmentarzysko ciałopalne z okresu wpływów rzymskich i wczesnej fazy okresu wędrówek ludów – kultura bogaczewska, oraz rozwiniętej fazy okresu wędrówek ludów – grupa olsztyńska, ślady osadnictwa schyłkowopaleolitycznego – krąg kultur z liściakami i mezolitycznego (?).

Prace wykopaliskowe przeprowadzone w 2003 roku były dwunastym sezonem badań na cmentarzysku w Paprotkach Kolonii (**Fig. 1: a**)¹. Ich celem było rozpoznanie wschodniej części cmentarzyska i znajdujących się tam kolejnych skupisk grobów (**Fig. 1: b**)². Eksplorację prowadzono w trzech wykopach badawczych o łącznej powierzchni 175 m², z których dwa zlokalizowane zostały na wschodnim, a jeden na północno-wschodnim skraju rozpoznanej dotychczas części cmentarzyska. Odkryto w nich 35 grobów (groby nr 229, 330-334, 339-368), wypełniska dwóch linii okopów wojskowych (obiekty 1023 i 1045) i związanych z nimi schronów przeciwołamkowych (obiekty 1023 i 1044, 1045) z czasów I wojny światowej, oraz siedem obiektów związanych z zabudowaniami XX-wiecznego gospodarstwa opuszczonego w 1968 r.

Odkryte pochówki były zachowanymi w różnym stopniu grobami ciałopalnymi popielnicowymi z czytelnym zarysem jamy grobowej z resztkami stosu pogrzebowego w zasypisku (groby: 229, 330, 331, 332, 333, 334, 339, 343, 346, 347, 350, 351, 352, 354, 355, 358, 359, 360, 361, 365, 366, 367), popielnicowy z czytelnym zarysem jamy grobowej bez resztek stosu pogrzebowego w zasypisku (groby: 340, 344, 345, 348, 353, 364), popielnicowy z nieczytelnym zarysem jamy grobowej bez resztek stosu pogrzebowego w zasypisku (grób 349), bezpopielnicowymi z czytelną jamą grobową, zwartym skupiskiem fragmentów przepalonych kości ludzkich i bez resztek stosu pogrzebowego w zasypisku (grób 341). Nad grobami: 333, 346, 350, 351, 361 365 zachowały się pojedyncze otoczaki z różowego granitu oznaczające miejsce pochówku. Nad grobem 366 odsłonięty został duży,

¹ Dotychczasowe badania wykopaliskowe prowadzone były w latach 1991-1994, 1996-2003. Prowadziły je: Muzeum Okręgowe w Suwałkach (sezony: 1991-1994, 1996-1999) i Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie (sezony: 1992-1994, 1996), oraz Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku (sezony: 2000-2003) przy współpracy Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (sezony: 2001-2003) i Muzeum Okręgowego w Suwałkach (sezony: 2000-2001). Kierowali nimi: M. Karczewska (sezony: 1991-2003), M. Karczewski (sezony: 1991-2003), A. Bitner-Wróblewska (sezony: 1991-1996), J. Brzozowski (sezony: 1991-1992), A. Gręzak (sezon: 2003), przy współpracy J. Siemaszki (sezony: 1991-1992), G. Iwanowskiej (sezony: 1992-1994), J. Brzozowskiego (sezon: 1993), A. Gręzak (sezony: 2000-2002). Badania finansowane były ze środków: Generalnego Konserwatora Zabytków (sezony: 1991-1994, 1996-1999), Instytutu Historii i Wydziału Historyczno-Socjologicznego Uniwersytetu w Białymstoku (sezony 2000-2003), dofinansowywane przez: Urząd Gminy Miłki (sezony:

1992-1994, 1996-2003), Muzeum Okręgowe w Suwałkach (sezony: 2000-2002) i Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (sezony: 2001-2003).

² Informacje o wynikach przeprowadzonych dotychczas badań wykopaliskowych zawierają następujące publikacje: INFORMATOR ARCHEOLOGICZNY 1997a: 73-74; 1997b: 58-59; 1998a: 61-62; 1998b: 58-59; BITNER-WRÓBLEWSKA 1999; BITNER-WRÓBLEWSKA, KARCZEWSKA w druku; BITNER-WRÓBLEWSKA, KARCZEWSKA, KARCZEWSKI 2001; KARCZEWSKA 1996; 1998; KARCZEWSKA, KARCZEWSKI 2003; w druku; KARCZEWSKI 1997a: 23, ryc. 2; 1997b: 312, 315; 1997c: 130, 134-137, 162, tabl. III: 3-16, IV: 1-15, mapa 2; 1999; 2001: 28, 41, 103, mapa 5; 2002; MITKOWSKA-SZUBERT 1996; NOWAKOWSKI 1995: 39, 40, 43; 2001: 85-87; PIASECKI 2001; SZYMAŃSKI 2000: 115-129, 131, 133-135, 144, 161-164, 173-183, tabl. I; TOMCZYŃSKA w druku.

zblizony kształtem do ostrosłupa kamień ustawiony pionowo nad popielnicą – stelę kamienną. Wydzielona została również kategoria mocno zniszczonych grobów bez popielnicowych lub bez zachowanej popielnicy z czytelnym zarysem dolnej części wypełniska jamy grobowej (groby: 342, 357, 362, 363, 368). Grób 356 zawierał pochówek szkieletowy konia.

Ustalenie szczegółowej chronologii odkrytych grobów było utrudnione z uwagi na częsty brak wyposażenia lub bardzo złego stanu zachowania większości zabytów metalowych odkrytych w wypełniskach jam grobowych i popielnicach. Przesłanką do datowania części pochówków były również ich relacje stratygraficzne z sąsiednimi grobami. W skład wyposażenia pochówków wchodziły m. in.: **grób 229** – mocno skorodowana sprzączka najprawdopodobniej typu AG 7 wg R. Madydy-Legutko (**Fig. 2: 1**) (MADYDA-LEGUTKO 1986, Taf. 13: 7, Tabelle: 7, 8); **grób 331** – spiralny paciorek brązowy (**Fig. 2: 2**); **grób 332** – główka, górna część kabłąka i część szpili zapinki brązowej grupy II najprawdopodobniej któregoś z typów A.37-40 (**Fig. 2: 4**) (ALMGREN 1923: 17-18, Taf. II: 37-40), prostokątne, żelazne okucie na pas (**Fig. 2: 3**); **grób 355** – brązowy paciorek (**Fig. 2: 5**) zbliżony do grupy LX typu 520³, fragment brązowej aplikacji (**Fig. 2: 6**) grupy IIIA⁴; grób 359 – fragment nitu (**Fig. 2: 7**), całe i zachowane we fragmentach aplikacje (**Fig. 2: 12-14**) grupy IIIA, dwa spiralne paciorki (**Fig. 2: 8, 9**), dwa fragmenty okuć rurkowatych (**Fig. 2: 10, 11**); **grób 360** – skorodowana, żelazna, prawdopodobnie jednodzielna sprzączka w kształcie litery „D” (**Fig. 3: 2**); grób 361 – paciorki brązowe (**Fig. 3: 3-6**) zbliżone do grupy LX typu 520; **grób 366** – skorodowany nóż bojowy (**Fig. 3: 1**).

Pochówki wyeksplorowane w 2003 r. wyznaczały osiem stref czytelnych w rozplanowaniu cmentarzyska (**Fig. 1**). Groby: 330, 332, 333 i 345 znajdowały się na wschodnim skraju mocno zniszczonego przez obiekt 1036 skupiska grobów, które w większości wyeksplorowane zostało w 2002 r. Północny skraj skupiska grobów zbadanego w 1998 i 1999 r., zlokalizowanego na północno-wschodnim skraju skupiska grobów końskich w centralnej części cmentarzyska wyznaczały pochówki 229 i 363. W skład kolejnego skupiska wchodziły groby: 332, 334,

339, 340, 341, 247, 348, 349, 353, 354, 355, 358, 360, 361, 362, 364, 365 i 366. W jego wschodniej części groby: 332, 334, 353, 354, 360, 361, 362, 364, 365 i 366 tworzyły wyraźną koncentrację, której środek wyznaczał najstarszy stratygraficznie grób 366 oznaczony kamienną stelą. Groby 342, 343 i 344 były najprawdopodobniej pozostałością skupiska pochówków zniszczonego niemal całkowicie przez okop wojskowy z czasów I wojny światowej i wkopaną weń jamę śmietnikową. W skład tego skupiska mógł również wchodzić grób 216 zlokalizowany na północno-zachodnim skraju skupiska grobów końskich w centralnej części cmentarzyska. Zachodni skraj skupiska grobów zlokalizowanego na wschodniej peryferii rozpoznanej dotychczas części cmentarzyska wyznaczały groby: 350, 351, 352 i 359. Natomiast grób 346 znajdował się zapewne na południowym skraju kolejnego skupiska położonego na północ od skupisk odkrytych w 2003 r.

Określenie pozycji grobów 367 i 368 w rozplanowaniu cmentarzyska nie było możliwe na obecnym etapie badań. Być może zostały one ułożone na jego południowo-wschodniej peryferii i nie wchodziły w skład żadnego ze skupisk pochówków. Podobnie trudna do ustalenia jest pozycja grobu 357.

Grób 356 był drugim, obok odkrytego w 2002 r., pochówkiem zawierającym szkielet konia, wchodzącym w skład strefy grobów końskich usytuowanych na południowo-wschodnim lub południowym skraju cmentarzyska, a ósmym pochówkiem tego typu znalezionym na stanowisku (GRĘZAK w druku). Szkielet konia ułożony był w owalnej jamie grobowej wzdłuż osi północny zachód – południowy wschód. Centralna część jamy została zniszczona przez okopy wojskowe z czasów I wojny światowej, w związku z czym znaczna część kości uległa redepozycji. Na podstawie układu elementów szkieletu odsłoniętych in situ można wnioskować, że zwierzę zostało ułożone na lewym boku, z podkurczonymi kończynami piersiowymi i wyprostowanymi kończynami miednicznymi. Pochowany osobnik był samcem w wieku 8-9 lat, o wysokości w kłębie 141 cm.

Badania będą kontynuowane.

³ Wszystkie podane w tekście określenia typologiczne paciorków odnoszą się do typologii opracowanej przez M. Tempelmann-Mączyńską (1985).

⁴ Wszystkie podane w tekście określenia typologiczne aplikacji brązowych odnoszą się do typologii opracowanej przez Z. Blumbers (1982).

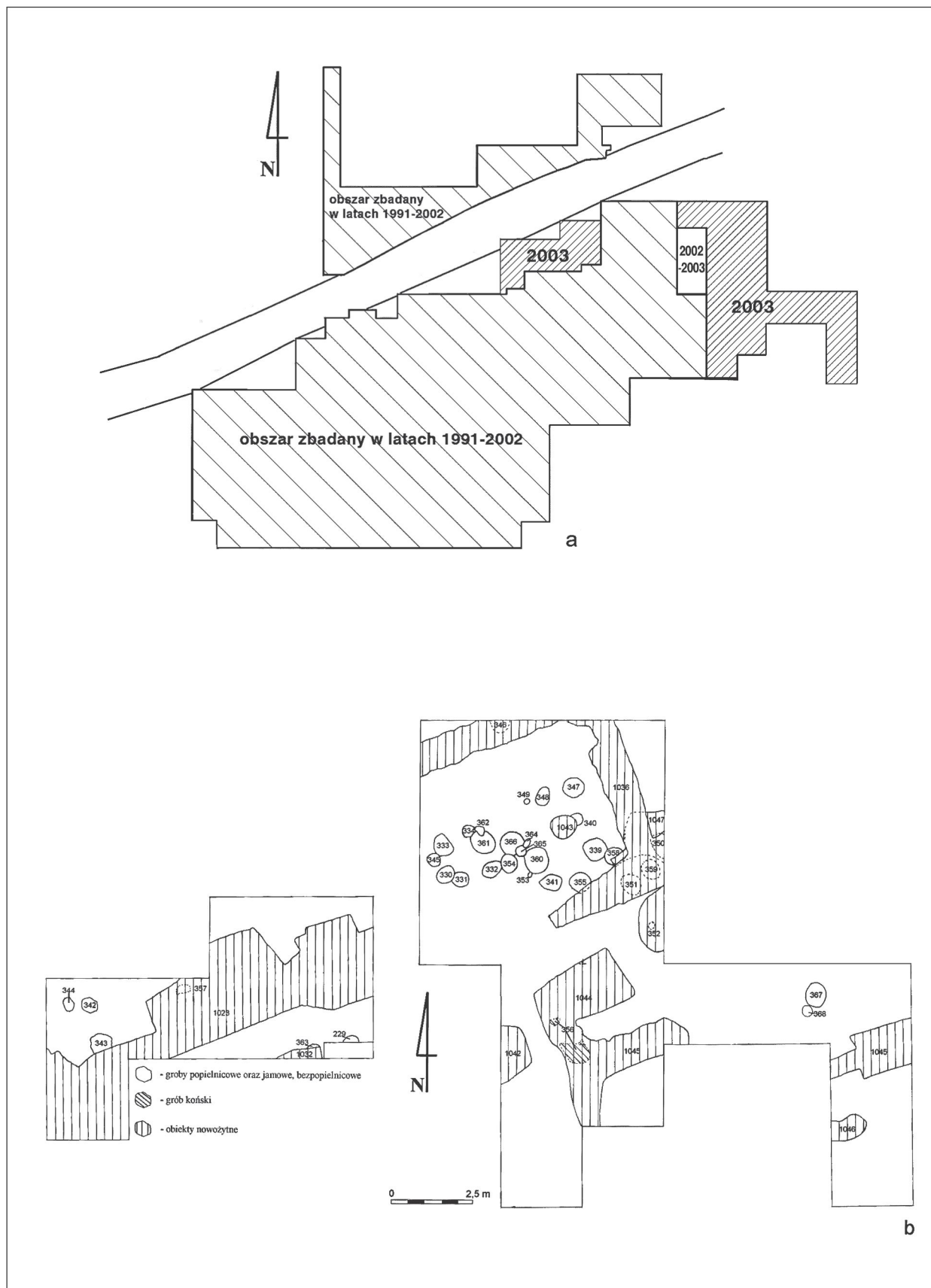

Fig. 1. Paprotki Kolonia stanowisko 1, pow. Giżycko. a – obszar cmentarzyska objęty badaniami w latach 1991-2002 oraz w roku 2003; b – lokalizacja grobów oraz obiektów nowozytnnych odkrytych w roku 2003

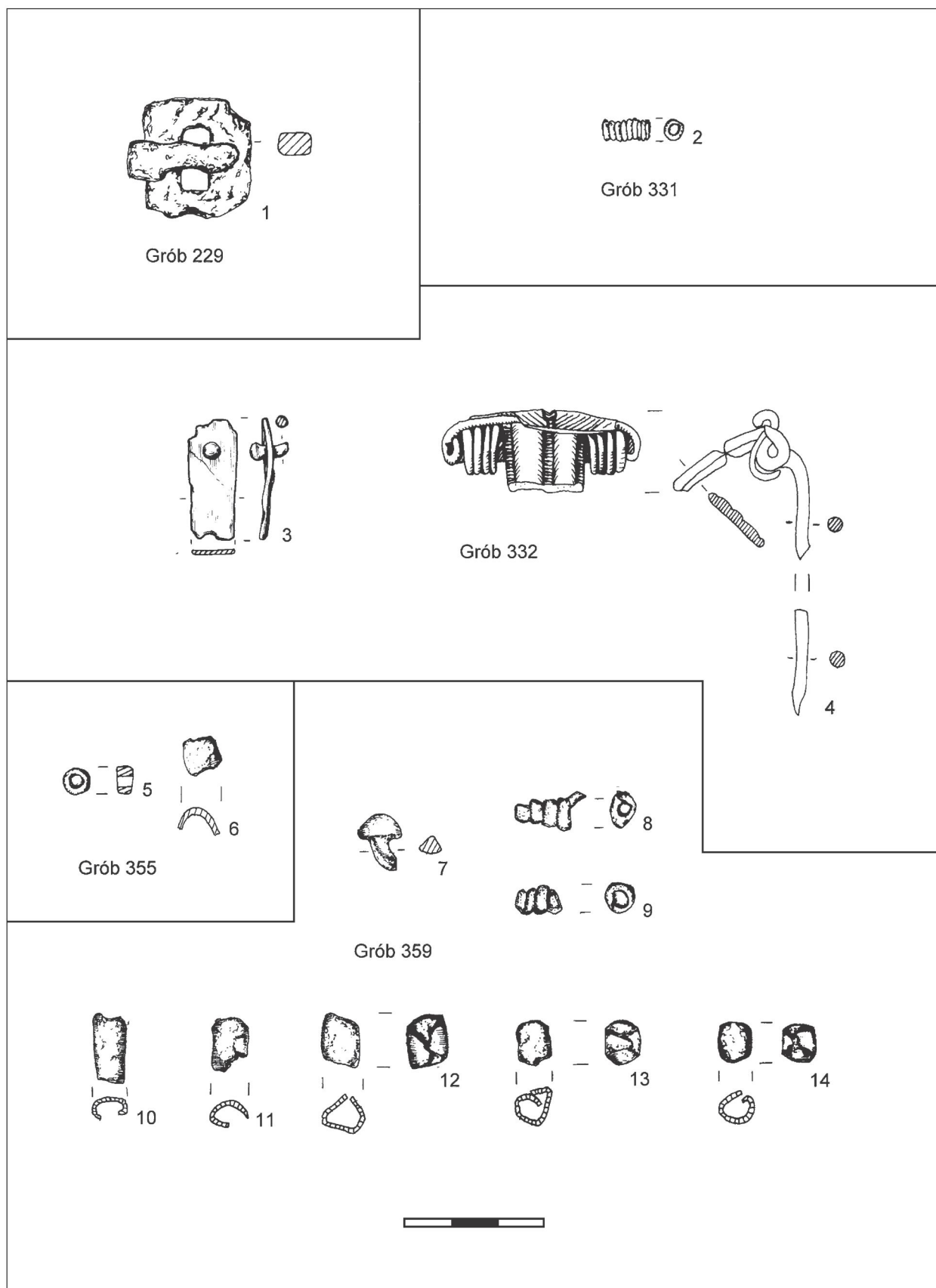

Fig. 2. Paprotki Kolonia stanowisko 1, pow. Giżycko. Zabytki odkryte podczas badań prowadzonych w 2003 roku:
1, 3 – żelazo; 2, 4, 5-14 – brąz

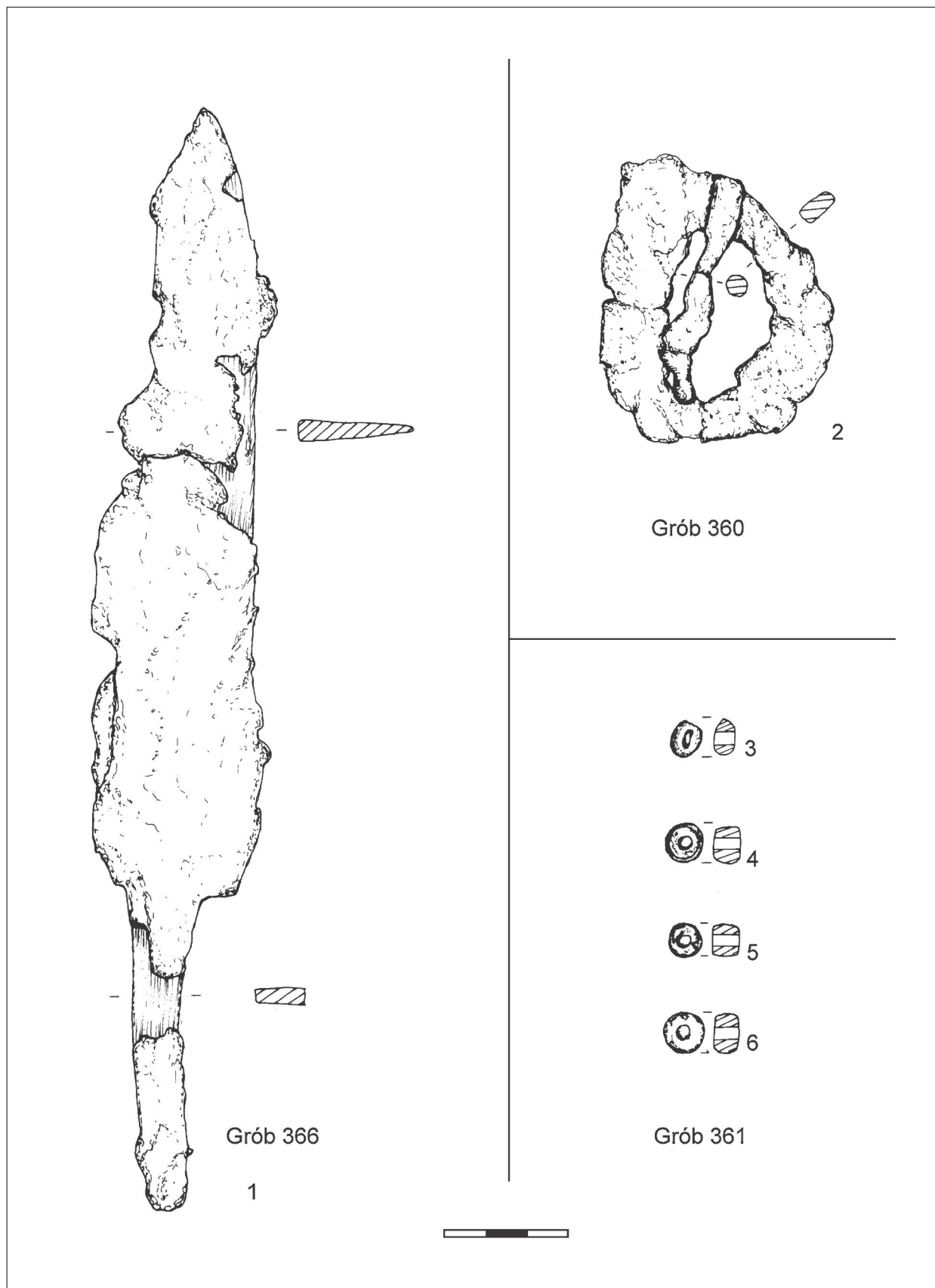

Fig. 3. Paprotki Kolonia stanowisko 1, pow. Giżycko. Zabytki odkryte podczas badań prowadzonych w 2003 roku:
1-2 – żelazo; 3-6 – brąz

Literatura

ALMGREN O.

- 1923 *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und süd- russischen Formen*, Leipzig

BITNER-WRÓBLEWSKA A.

- 1999 *Elementy przeworskie na cmentarzysku w Paprotkach Kolonii, stan. 1, woj. warmińsko-mazurskie. Przyczynek do kontaktów bałtyjsko-przeworskich*, [in:] Comhlan. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin, J. Andrzejowski (ed.), Warszawa, p. 109-114

BITNER-WRÓBLEWSKA A., KARCZEWSKA M.

- w druku *Grób 171 z cmentarzyska w Paprotkach Kolonii, stan. 1, gm. Miłki, woj. warmińsko-mazurskie*, [in:] Kultura bogaczewska w dwadzieścia lat później. Materiały z konferencji – Warszawa 26-27.03.2003 r., A. Bitner-Wróblewska (ed.), Warszawa

BITNER-WRÓBLEWSKA A., KARCZEWSKA M., KARCZEWSKI M.

- 2001 *Nowa odmiana uzdy z wódkami łańcuchowymi z cmentarzyska kultury bogaczewskiej w Paprotkach Kolonii, stan.1, woj. suwalskie*, Wiadomości Arch, t. LV: 1999-2001, p. 65-85

BLUMBERGS Z.

- 1982 *Bronzebuckelchen als Trachtzier. Zu den Kontakten Gotlands mit dem Kontinent in der Älteren Römischen Eisenzeit*, Stockholm

GRĘZAK A.

- w druku *Groby koni na cmentarzyskach kultury bogaczewskiej*, [in:] Kultura bogaczewska w dwadzieścia lat później. Materiały z konferencji – Warszawa 26-27.03.2003 r., A. Bitner-Wróblewska (ed.), Warszawa

KARCZEWSKA M.

- 1996 *Fałszerstwo z czasów Cesarstwa Rzymskiego. Denar subaeratus Faustyny Starszej z cmentarzyska w Paprotkach Kolonii*, [in:] Concordia. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin, W. Nowakowski (ed.), Warszawa, p. 105-110
- 1998 *Klasyfikacja ceramiki z cmentarzyska kultury bogaczewskiej w Paprotkach Kolonii, stan. 1, na przykładzie wybranych zespołów grobowych*, [in:] Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytniej. Materiały z konferencji – Białystok 14-16 maja 1997, M. Karczewski (ed.), Białystok, p. 213-243

KARCZEWSKA M., KARCZEWSKI M.

- 2003 *Mikroregion osadniczy kultury bogaczewskiej w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich. Polska północno-wschodnia*, Матэрыялы па Археалогіі Беларусі, No 7. Mińsk, p. 75-84
- w druku *Uwagi o obrządku pogrzebowym kultury bogaczewskiej na przykładzie cmentarzyska w Paprotkach Kolonii*, [in:] Kultura bogaczewska w dwadzieścia lat później. Materiały z konferencji – Warszawa 26-27.03.2003 r., A. Bitner-Wróblewska (ed.), Warszawa

KARCZEWSKI M.

- 1997a *Badania nad osadnictwem plemienia Galindai w południowej części Krainy Wielkich Jezior Mazurskich w okresie rzymskim*, „Białostoczczyzna”, 1/45, p. 21-27
- 1997b *Informacja o badaniach archeologicznych prowadzonych w 1996 roku przez Instytut Historii Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku*, „Studia Podlaskie”, t. VII, p. 311-321
- 1997c *Nowe źródła archeologiczne do badań nad osadnictwem epoki żelaza na środkowych i wschodnich Mazurach*, „Masovia”, t. 1, p. 127-170
- 1999 *Chronologia grobów z bronią odkrytych na cmentarzysku kultury bogaczewskiej z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów w Paprotkach Kolonii, stan. 1, w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich*, „Archaeologia Litwana” t. I, Vilnius, p. 72-109.
- 2001 *Źródła archeologiczne do badań nad zasiedlaniem Krainy Wielkich Jezior Mazurskich w okresie wpływów rzymskich*, Olsztyn
- 2002 *Cmentarzysko kultury bogaczewskiej w Paprotkach Kolonii stanowisko 1 w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich. Sezony 2000-2001*, [in:] Badania archeologiczne w Polsce północno-wschodniej i na zachodniej Białorusi w latach 2000-2001. Materiały z konferencji – Białystok 6-7 grudnia 2001, M. Karczewska, M. Karczewski (eds), Białystok, p. 225-239

MADYDA-LEGUTKO R.

- 1986 *Die Gürtenschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, [BAR International Series 360], Oxford

MITKOWSKA-SZUBERT K.

- 1996 *Paprotki Kolonia, gm. Miłki, woj. suwalskie*, „Wiadomości Numizmatyczne”, t. XL, p. 182-183, fig. 2

NOWAKOWSKI W.

- 1995 *Od „Galindai” do „Galinditae”. Z badań nad pradziejami bałtyjskiego ludu z Pojezierza Mazurskiego*, Barbaricum, t. 4, Warszawa

- 2001 *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum*, Warszawa

PIASECKI K.

- 2001 *Paprotki Kolonia stan. 1. Analiza antropologiczna kości z grobu 72*, Wiadomości Arch, t. XL (1999-2001), p. 86

SZYMAŃSKI P.

- 2000 *Ceramika z cmentarzysk kultury bogaczewskiej. Próba analizy na podstawie wybranych materiałów*, Barbaricum, t. 6, Warszawa, p. 109-201

TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA M.

- 1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Mainz am Rhein

TOMCZYŃSKA Z.

- w druku *Wyniki analizy gatunkowej węgla drzewnych ze stanowiska Paprotki Kolonia st. 1*, [in:] *Kultura bogaczewska w dwadzieścia lat później. Materiały z konferencji – Warszawa 26-27.03.2003 r.*, A. Bitner-Wróblewska (ed.), Warszawa

**PRELIMINARY RESULTS FROM EXCAVATION OF BOGACZEWO CULTURE AND OLSZTYN GROUP (?)
CEMETERY AT PAPROTKI KOLONIA (12TH SEASON)
IN THE GREAT MAZURIAN LAKES REGION (NE POLAND)**

SUMMARY

The article reports on preliminary results of field-work (twelfth season of regular excavation) made at Paprotki-Kolonia – cemetery of Bogaczevo Culture and Olsztyn Group – in the eastern area of the Great Mazurian Lakes Region (NE Poland). The month's long investigation carried out in 2003 focussed on the eastern part of the burial ground, with three trenches having a total area of 175 m².

Thirty five graves were exposed (No. 229, 330-334, 339-368; including a horse burial – No. 356), the fill of two lines of World War I military trenches

(Features 1023 and 1045), their associated shelters (Features 1023 and 1044, 1045), and seven features associated with the buildings of a 20th century farm abandoned in 1968.

The dating of graves excavated in 2003 is consistent with chronological determinations made for the entire site at Paprotki Kolonia, which spans the Roman Period until the early phases of the Migrations Period (ca AD 1st - 5th c.).

(translated by Anna Kinecka)